

سخن سردبیر

گذری بر تحولات تاریخی نهاد وکالت در ایران

جهان را بلندی و پستی تویی
ندانم چه ای، هر چه هستی تویی

۱۳

«فردوسی»

وکیل به عنوان یکی از دو بال فرشته عدالت، همواره نقش برجسته ای در نظام‌های حقوقی مختلف داشته است به نحوی که نمی توان نهاد مقدس وکالت را در اجرای عدالت و تاریخ حقوق نادیده گرفت. وکالت در ایران سابقه بسیار زیادی دارد، اما آنچه تاکنون در متون مختلف بیشتر مورد توجه بوده است، از زمان استقلال کانون وکلای دادگستری است. بر این اساس، مطالعه گذرای فرایند قانونگذاری در خصوص نهاد وکالت و کنشگری وکلا در تصویب قوانین مختلف و در نتیجه، تصویب لایحه استقلال کانون وکلای دادگستری، به ویژه در شرایط موجود، امری ضروری است.

از در دوره ساسانیان، وکالت تا حدی نظام مند بود، به نحوی که مقرراتی نیز در این خصوص وجود داشته است. برای نمونه، حق الوکاله در خصوص اموال قیمتی نباید بیشتر از ۲۲ تا ۳۰ درصد ارزش واقعی مال می بود.^۱ پس از آن، در متون فقهی نیز وکالت، بیشتر به شکل عقد وکالت در هر امری مورد توجه فقها قرار داشت. بر این اساس، اولین قانونی که وکالت در محاکمات را پیش بینی نمود، قانون اصول تشکیلات عدلیه و محاضر شرعیه

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک به: عریان، سعید، فرخ مرد بهرامان: مادیان هزار دادستان (هزار رأی حقوقی)، تهران،

و محاکم صلحیه در شهریور سال ۱۲۹۰ ه.ش در دوره قاجار بود. بر این اساس، در مواد قانونی متعددی به موضوع وکالت اشاره شده بود. تقسیم وکلا به رسمی و غیررسمی و لزوم آزمون ورودی از این جمله است. سپس در تاریخ ۱۲۹۰/۸/۱۸ قانون دیگری تحت عنوان قوانین موقتی اصول محاکمات حقوقی تصویب شد. در ماده ۳۴ این قانون آمده بود: "در موعد مقرر طرفین یا شخصاً در محکمه صلح حاضر می‌شوند یا وکیل می‌فرستند." تغییر و تحولات و اعتراضات وکلا نسبت به برخی محدودیت‌ها تا سال‌های واپسین قرن سیزدهم هجری شمسی ادامه داشت، تا اینکه نهاد وکالت از زیر نظر وزارت عدلیه خارج و "مجمع وکلای رسمی" تشکیل گردید. با تصویب نظام نامه ای در سال ۱۳۳۱، حرفه وکالت در حال نظام مند شدن بود که ظرف یکسال به دلیل عدم همکاری وزارت عدلیه از بین رفت.^۱ در ادامه، با آغاز وزارت "علی اکبر خان داور" به عنوان بنیانگذار دادگستری نوین در ایران، قانون اصول تشکیلات عدلیه در تاریخ ۱۳۰۷/۴/۲۷ تصویب شد. این قانون به وکالت دادگستری و موضوعات مرتبط با آن، مانند افرادی که اجازه وکالت دارند، موارد منع از اشتغال به حرفه وکالت، شرایط استعفای وکیل، محکمه انتظامی وکلا و مجازات‌های اداری/انتظامی آنها در مواد ۹۸ تا ۱۱۱ پرداخت. در همین دوره، علی اکبرخان داور در سال ۱۳۰۹ کانون وکلای عدلیه را به ریاست خود، تشکیل داد و امور صنفی وکلا در این نهاد انجام می‌شد. در نهایت، قانون وکالت در تاریخ ۱۳۱۵/۱۱/۲۵ در مجلس شورای ملی به تصویب رسید. بر اساس ماده ۱۸ این قانون "کانون وکلاء مؤسسه‌ای است دارای شخصیت حقوقی از حیث نظامات تابع وزارت عدلیه و از نظر عوائد و مخارج مستقل می‌باشد." در این قانون، دکتر احمد متین‌دفتری به عنوان وزیر وقت عدلیه، بر اساس ماده ۲۰ این قانون که مقرر داشته بود: «کانون هر محل به وسیله هیأت مدیره اداره خواهد شد. هیأت مدیره مرکب است از رئیس و پنج الی دوازده نفر عضو که وزیر عدلیه از بین وکلا انتخاب می‌کند»، نخستین هیأت مدیره کانون وکلا را برگزید. پس از گذشت

۱. محسنی، حسن، وکالت و کانون وکلای دادگستری در نظام‌های حقوقی، تهران، انتشارات سهامی انتشار، چاپ

بیش از یک دهه و با پیوستن کانون وکلای دادگستری ایران در سال ۱۳۲۹ به کانون وکلای بین‌المللی،^۱ در نهایت، با فشار و اعتراضات اجتماعی و کلا، «لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری» در زمان نخست‌وزیری دکتر محمد مصدق با هدف مستقل شدن نهاد وکالت از مجموعه قوه مجریه در سال ۱۳۳۱ به تصویب رسید. هرچند، دو سال بعد این لایحه ملغی گردید، اما در نهایت، در سال ۱۳۳۳ با اندکی اصلاحات تصویب شد.

فصلنامه وکیل مدافع با رویکردی متفاوت نسبت به سال‌های اخیر، در نظر دارد تا با استفاده حداکثری از ظرفیت همکاران محترم در حوزه‌های مختلف حقوقی و فراحقوقی اعم از مقالات علمی، ترجمه، دغدغه‌های صنفی، رویه قضایی، لوایح برتر، داستان و خاطرات، تجربه‌های وکالتی و ... قدم بردارد. بر این اساس، از جامعه حقوقی استان خراسان بزرگ، ابتدا «انتظار» و سپس «تقاضا» داریم تا در این مسیر، نشریه را از قلم و اندیشه خود بی‌نصیب نسازند. در نهایت، ضمن تشکر از مدیریت مسئول نشریه جناب آقای دکتر شیخ الاسلامی، اعضای محترم هیأت تحریریه و همکاران اجرایی؛ یاد همکاران محترمی که در اثر بیماری همه‌گیر کرونا درگذشتند را نیز گرامی می‌داریم.

دکتر فرهاد شاهیده

سردبیر فصلنامه وکیل مدافع